

Сандански и неговата група.

Отъ нѣколко години вече името на Сандански се носѣше въ България, тайнствено, страховито, примѣсно съ нѣкакъвъ хайдушки романтизмъ, дордѣто грознотоубийство въ София възбуди спрѣмо него отвращението на цѣль единъ народъ. Но и до сега човѣкътъ, който на несе единъ фаталенъ ударъ на българската народностъ и който опозори нашата земя съ единъ подѣлъ подягъ на братоубийство, остава една енигма мъчителна за обществения духъ.

Каза се отъ лица, стоящи близко до революционното движение, че убийството на двамата македонски дѣйци бѣ дѣло на едно съзаклатие, изсочено срѣщу националната идея въ Македония и срѣщу историческитѣ завѣти на България. Сандански е прѣдставенъ за човѣкъ на разрушителнитѣ идеи, отрицателъ на отечеството, терористъ на интернационализма и пр. Но тия, които знаятъ убогия умъ на Сандански, неговата духовна нищета, неспособността му да се издигне до каквото и да е идейно понятие, не можеха да не се попитатъ съ недоумѣние: неужели единъ бивши шайкаджия като Сандански, е можалъ да възвиси своя умъ до нѣкаква социална доктрина, и не е ли странно да се прѣдполага, че неговата революционна дѣятелностъ е могла да бѣде подчинена на нѣкакъвъ теоритически планъ противъ националнитѣ стремления?

Това недоумѣние е основателно, защото наистина Сандански не е човѣкътъ на нѣкаква теория. Бивши шайкаджия, той си е останалъ такъвъ и до сега: по жестокостъ, по просташко чувство на щеславие, по бруталенъ духъ на заповѣдничество. Никаква идеология не е озарила въ дѣйствителностъ неговитѣ улични понятия. Четничеството му въ Македония му е дало само известна горска тактика на разбойникъ. Отъ като е напусналъ улицата, тоза е единствената му духовна пропе-

дията той задигна и отъ която той взе грамаденъ откупъ, му създаде известенъ престижъ между революционеритѣ и му даде въ рѣцѣтъ първитѣ паринни срѣдства. До възстанието, обаче, той продължава да играе подчинени роли. Дисциплината на вътрѣшната организация бѣ още твърдѣ строга, за да възстане той противъ нея.

Слѣдъ възстанието, обаче, настана врѣме на обезсърчение, кадритѣ на организацията се разпуснаха, властѣта на шефветѣ, върнали се вече като побѣдени, се разколеба, и Сандански счете момента за удобенъ, за да добие въ своя районъ пълна свобода на дѣйствието. При все това отначало той не се обявяваше формално противъ организацията, защото го бѣ страхъ да не го унищожатъ.

По сетнѣ, заедно съ упадъка на революционното дѣло и съ появяването на чуждитѣ шовинастически чети, противъ които вътрѣшната организация съсрѣдоточаваше послѣднитѣ си усилия, Сандански се объяви за независимъ и начена дори враждебни отношения спрѣмо другитѣ революционни окръзи.

Прѣслѣдваше ли Сандански съ тия свои дѣйствия нѣкакви доктринерни съображения? Не. Неговитѣ мотиви бѣха чисто разбойнически. Въ една цѣла крайнина въ Македония той бѣ станалъ единъ видъ горски царь. Той бѣ почналъ да взима данѣкъ отъ населението, да издава присѣди, да развежда съпрузи, да назначава селски кметове. Съ единъ невъобразимо жестокъ тероръ той бѣ наложилъ на населението едно безмълвно покорство. Селянитѣ, които не сж изпѣлявали заповѣдитѣ му на врѣме, тей ги е осждадалъ на смъртъ, и слѣдъ като сж били вързани, той самъ е отсичалъ главитѣ имъ. Въ единъ свой рапортъ до франското правителство, полковникъ Веранъ, началника на франскитѣ жандармерийски офицери въ Македония, изброява до 500 български убийци отъ Сандански и

ли подѣ формата на нѣкакво обществено отрицание; и обличатъ своя босячески авантюризъмъ въ нѣкаква социалистическа фразология. Тѣ почнаха да величатъ Сандански, че той изразявалъ македонското дѣло въ неговата революционна чистота, че той билъ носителъ на широкитѣ възжеления на пролетариятскитѣ маси, че той само щѣлъ да спаси революционното движение отъ влиянието на буржоазията и на официалния български национализъмъ. Тѣ му проповѣдватъ че Македония не трѣба да бѣде освободена съ помощѣта на официална България, защото тей усѣхъ щѣлъ да закрѣпи монархизма, а трѣбало да се организира общетурския пролетариятъ, безъ разлика на народностъ и вѣра, та да се направи, когато удари сгодния часъ, една социална революция.

Усвоилъ ли е Сандански тия идеи? Можалъ ли е да ги разбере? Никакъ. Тия идеи бѣха, обаче, много изгодни за оправданието на неговата прѣстѣпна дѣятелностъ: тѣ правѣха отъ неговото разбойничество една идеология. Българскитѣ учители въ Македония, които се бунтуваха противъ него, защото той изтезава и ограбва българското население, той ги прѣслѣдваше по-рано отъ чувства на лично отиждане: сега, той ги гони ужъ като носители на българската национална идея. Той влизаше по-рано въ конфликти съ вътрѣшната организация, защото тя искаше да го подчини на революционната дисциплина и защото му искаше смѣтка: сега той ѣ обявилъ война, защото тя се сбърнала въ националистическа организация и била подъ влиянието на официална България. По-рано той бѣ противъ освобождението на Македония чрѣзъ едно близко възстание, защото се боеше да не би въвеждането на новъ режимъ въ Македония да тури край на неговото разбойническо властвование: сега той заявява, че е противъ едно възстание, защото революцията не трѣба да бѣде извършена отъ българското население, която прѣслѣдва единъ тѣсенъ националенъ идеалъ, а отъ общия македонски пролетариятъ, който още не е организиранъ . . .

Ето какъ Сандански стана носителъ на едно „идейно течение“ въ Македония. Групата отъ интелигентни, която е около него, мисли, че прѣслѣдва чрѣзъ него нѣкаква социалистическа програма на дѣйствието: Сандански, който рискуваше да мине за простъ разбойникъ, оставя ги да говорятъ отъ негово име всевъзможни социалистически фрази, като се надѣва, че по този начинъ терористическата му дѣятелностъ, подчинена единствено на инстинкти на жестокостъ и на жагда за деспотическо властвование и грабежъ,

Това недоумение е основателно, защото наистина Сандански не е човекът на някаква теория. Бивши шайкаджия, той си е останал такъв и до сега: по жестокост, по просташко чувство на щеславие, по брутален дух на заповедничество. Никаква идеология не е озарила въ действителност неговите улични понятия. Четничеството му въ Македония му е дало само известна горска тактика на разбойникъ. Отъ като е напуснал улицата, това е едностранната му духовна придобивка. За да отиде отъ шайкаджиството въ четите, Сандански мина прѣзъ тюрмата: не като затворникъ, а като надзирателъ на затвора, което не е по-високо въ възпитателно отношение. Като тюрмщикъ, въ Дулица, Сандански остави единъ неугаснал още споменъ на жестокостъ. Разправятъ, че той изпитавалъ някаква сатанинска сладостъ да мъчи своите подчинени. Просташката жажда за властничество се изразява често въ такива изстъпления. Легендата за Сандански, като тюрмщикъ се е носила по затворите въ цѣла България. Единъ бивши прокуроръ въ Пловдивъ разказваше оня денъ, че, когато искалъ да накара затворниците да бждатъ помирни, заплашвалъ ги е, че ще ги изпрати въ Дулица при Сандански . . .

Уволненъ отъ затвора, останалъ на улицата, безъ занятие, безъ охота за работа, вулгарен партизанинъ, годенъ само да води шайки, Сандански потърси въ Македонското движение — ако не една кариера, защото амбицията се яви у него по-късно — то поне едно прѣпигание. Следъ като служи въ комитетите за дребни работи, той влѣзе въ Македония съ чета.

Историята на мисъ Стовъ,

да издава присъди, да развежда съпрузи, да назначава селски кметове. Съ единъ невъобразимо жестокъ тероръ той бѣ наложилъ на населението едно безмълвно покорство. Селяните, които не сж изпълнявали заповѣдите му на време, теи ги е осждавалъ на смъртъ, и следъ като сж били вързани, той самъ е отсичалъ главите имъ. Въ единъ свой рапортъ до френското правителство, полковникъ Веранъ, началника на френските жандармерийски офицери въ Македония, изброява до 500 българина, убити отъ Сандански. Уплашено, безпомощно, населението се е подчинявало. Власт, пари, удоволствието да се внушава тероръ, гордостта да бжде независимъ, дивата суета да заповѣдва, Сандански е ималъ всичко за което бѣха жадували неговия шайкаджиски умъ и неговата душа на тъмничаръ. Той обаче е чувствувалъ някакво стѣснение, че убийствената му ржка се е слагала само върху български глави, някакво угризение е мъчило неговата съвѣстъ, че разпокъса организацията и обърна революционното дѣло въ единъ видъ разбойнически феодализъмъ.

Тогавя върху него сж почнали да влияятъ разни сектанти. Студенти, зарѣзали университета, актьори водящи жалко съществуване на сцената, изпдени селски учители, цѣла една плеяда отъ хора, некалърни да вършатъ някоя редовна работа, неспособни да си извоюватъ едно положение въ страна съ закони и полиция, се прилѣпи къмъ него. Тия тъмни хора, сж озлобени противъ българското общество, което не е признало дарбите имъ, противъ българската държава, подъ уредбите на която не е имало шансове за да се издигнатъ. Като маса други субекти отъ тѣхния типъ, теи прикриватъ своето бездѣ-

Ето какъ Сандански стана носителъ на едно „идейно течение“ въ Македония. Групата отъ интеллигентни, която е около него, мисли, че прѣслѣдва чрѣзъ него някаква социалистическа програма на дѣйствиe: Сандански, който рискуваше да мине за простъ разбойникъ, оставя ги да говорятъ отъ негово име всевъзможни социалистически фрази, като се надѣва, че по този начинъ терористическата му дѣятелностъ, подчинена единствено на инстинкти на жестокостъ и на жажда за деспотическо властвувание и грабежъ, ще намѣри прѣдъ една частъ отъ българското общество едно идейно удобрение.

Групата, която е около Сандански, не го е създавала, нито му е дала някакво ново направление. Тя, обаче, го е насържавала въ усвоения отъ него пъкъ, тласна го къмъ по-широки мѣрки на прѣслѣждане противъ българското население и го обърна въ оржие на вражда спрѣмо националната ни идея въ Македония. Тя сжщо раздуха до екзалтация просташката суета на Сандански. Сандански се задоволяваше по-рано съ господаруването му въ своя райсъ; неговата група събуди у него амбицията да завоюва цѣлата вътрѣшна организация. Планътъ на тази група е, като вземе въ рѣцѣте си чрѣзъ Сандански цѣлата вътрѣшна организация, да играе сѣтѣ рѣщающа роля въ княжеството, като се наложи съ тероръ на правителствата и на княза. Осществлението на този планъ не бѣ мислимо, дори дѣто на чело на вътрѣшната организация стояха Сарафовъ и Гарвановъ. Теи бидоха осждени. Теи бидоха убити — известно какъ.

Това е първия ударъ на групата Сандански. Той не е последния. Серията само почва . . .